

Sygn. akt IV CSK 86/21

POSTANOWIENIE

Dnia 2 czerwca 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Władysław Pawlak

w sprawie z wniosku A. Ł.
przy uczestnictwie G. Ł.
o podział majątku wspólnego,
na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 2 czerwca 2021 r.,
na skutek skargi kasacyjnej uczestnika postępowania
od postanowienia Sądu Okręgowego w S.
z dnia 16 września 2020 r., sygn. akt I Ca (...),

odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

UZASADNIENIE

W związku ze skargą kasacyjną uczestnika G. Ł. od postanowienia Sądu Okręgowego w S. z dnia 16 września 2020 r., sygn. akt I Ca [...] /19 Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. Tylko na tych przesłankach Sąd Najwyższy może oprzeć rozstrzygnięcie o przyjęciu lub odmowie przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

Dopuszczenie i rozpoznanie skargi kasacyjnej ustrojowo i procesowo jest uzasadnione jedynie w tych sprawach, w których mogą być zrealizowane jej funkcje publicznoprawne. Zatem nie w każdej sprawie, skarga kasacyjna może być przyjęta do rozpoznania. Sąd Najwyższy nie jest trzecią instancją sądową i nie rozpoznaje sprawy, a jedynie skargę, będącą szczególnym środkiem zaskarżenia. W judykaturze Sądu Najwyższego, odwołującej się do orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu, jeszcze w okresie obowiązywania kasacji zostało utrwalone stanowisko, że ograniczenie dostępności i dopuszczalności kasacji nie jest sprzeczne z Konstytucją RP, ani z wiążącymi Polskę postanowieniami konwencji międzynarodowych (por. uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 17 stycznia 2001 r., III CZP 49/00, OSNC 2001, nr 4, poz. 53).

Podstawowym celem postępowania kasacyjnego jest ochrona interesu publicznego przez zapewnienie jednolitości wykładni oraz wkład Sądu Najwyższego w rozwój prawa i jurysprudence (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 4 lutego 2000 r., II CZ 178/99, OSNC 2000, nr 7-8, poz. 147).

Wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżący oparł na przesłankach uregulowanych w art. 398⁹ § 1 pkt 1 i 4 k.p.c. Przesłanki te nie zostały jednak spełnione.

Według ugruntowanego orzecznictwa Sądu Najwyższego, przedstawienie okoliczności uzasadniających rozpoznanie skargi kasacyjnej ze względu na przesłankę istotnego zagadnienia prawnego polega na sformułowaniu tego zagadnienia i wskazaniu argumentów, które prowadzą do rozbieżnych ocen. Musi przy tym chodzić o zagadnienie nowe, dotychczas nierozpatrywane w judykaturze, które zarazem ma znaczenie dla rozpoznania wniesionej skargi kasacyjnej oraz innych podobnych spraw (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 10 maja 2001, II CZ 35/01, OSNC 2002, nr 1, poz. 11, z dnia 11 stycznia 2002, III CKN 570/01, OSNC 2002, nr 12, poz. 151, z dnia 21 czerwca 2016 r., V CSK 21/16, nie publ., z dnia 15 czerwca 2016 r., V CSK 4/16, nie publ.).

W ocenie uczestnika w sprawie występują istotne zagadnienia prawne sprawdzające się do konieczności wyjaśnienia: 1) czy w świetle art. 87 k.c. i art. 88

§ 2 k.c. ustalenie, czy oświadczenie woli zostało złożone pod wpływem „groźby bezprawnej” drugiej stronie czynności prawnej i czy po stronie osoby składającej danej treści oświadczenie istniał „stan obawy” i kiedy ów stan ustał, jest kwestią stanu faktycznego i jego oceny przez Sąd, czy też ocena ta wymaga wiadomości specjalnych; 2) czy początek biegu terminu uchylenia się od skutków prawnych oświadczenia woli złożonego pod wpływem groźby bezprawnej, o którym mowa w art. 88 § 2 k.c. należy łączyć z ustaniem stanu obawy jako okoliczności subiektywnej, związanej z określonym stanem psychiki składającego oświadczenie, czy też decydujące jest kryterium obiektywne, oceniane z punktu widzenia faktycznego zachowania danej osoby po złożeniu oświadczenia woli objętego wadą; 3) czy dla skuteczności oświadczenia woli, o którym mowa w art. 88 § 1 k.c., konieczne jest szczegółowe wskazanie powodów uchylenia się od skutków oświadczenia woli złożonego pod wpływem groźby bezprawnej.

Ostanie z przedstawionych zagadnień nie przystaje do stanu faktycznego sprawy, gdyż w oświadczeniu o uchyleniu się od skutków prawnych oświadczenia woli wnioskodawczynie wskazała rodzaj wady swego oświadczenia woli oraz określiła z czego ona wynikała.

Tak samo w drugim zagadnieniu skarżący nie uwzględnia stanu faktycznego tej sprawy, który jest rozbudowany i wielowątkowy, a w konsekwencji abstrakcyjna odpowiedź na nie i tak nie przyczyni się do rozstrzygnięcia sprawy bez uwzględnienia całokształtu okoliczności, zwłaszcza, że spór dotyczy małżonków, a zatem bez wniknięcia w to, jak w konkretnym przypadku wyglądały ich relacje, przy uwzględnieniu również całego bogactwa związanego ze sferą pozamajątkową, nie jest możliwa rekonstrukcja ogólnej i zarazem adekwatnej oceny prawnej.

Jeśli chodzi o pierwsze ze sformułowanych zagadnień, to w orzecznictwie wyjaśniono, że bezprawność groźby i obawa jej spełnienia oraz istnienie normalnego związku przyczynowego między groźbą a złożonym oświadczeniem woli określonej treści wynikają z okoliczności faktycznych, które jako takie są ustalane przez sądy rozpoznające i rozstrzygające sprawę co do jej istoty (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 26 września 2001 r., I PKN 658/00, nie publ.).

W orzecznictwie wyjaśniono również, że groźba, o której stanowi art. 87 k.c. musi być bezprawna, przez co należy rozumieć przede wszystkim zachowanie się sprzeczne z prawem, tj. z ustawą lub zasadami współżycia społecznego, ale także zachowanie formalnie zgodne z prawem, które jednakże zmierza do wymuszenia złożenia oświadczenia woli (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 stycznia 1997 r., I CKN 375/97, nie publ.). Do uznania, że oświadczenie woli zostało złożone pod wpływem bezprawnej groźby, nie jest konieczne, żeby groźący żądał wprost złożenia tego oświadczenia, od którego skutków składający je później się uchylił; wystarcza, że dla uniknięcia skutków, którymi kontrahent groził, konieczne było złożenie tego oświadczenia, do którego groźący właśnie dążył (por. orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 15 października 1946 r., C. III. 597/46, OSN(C) 1947, nr 2, poz. 48).

Przewidziana w art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. oczywista zasadność skargi kasacyjnej zachodzi wówczas, gdy z jej treści, bez potrzeby głębszej analizy oraz szczegółowych rozważań, wynika, że przytoczone podstawy kasacyjne uzasadniają uwzględnienie skargi. W wypadku, gdy strona skarżąca twierdzi, że jej skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona, powinna przedstawić argumentację prawną, wyjaśniającą w czym ta oczywistość się wyraża oraz uzasadnić to twierdzenie. Powinna w związku z tym wykazać kwalifikowaną postać naruszenia prawa materialnego i procesowego, polegającą na jego oczywistości *prima facie*, przy wykorzystaniu podstawowej wiedzy prawniczej (por. m.in. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 10 stycznia 2003 r., V CZ 187/02, OSNC 2004, nr 3, poz. 49, z dnia 14 lipca 2005 r., III CZ 61/05, OSNC 2006, nr 4, poz. 75, z dnia 26 kwietnia 2006 r., II CZ 28/06, nie publ., z dnia 29 kwietnia 2015 r., II CSK 589/14, nie publ.). Przesłanką przyjęcia skargi kasacyjnej nie jest oczywiste naruszenie konkretnego przepisu prawa materialnego lub procesowego, lecz sytuacja, w której naruszenie to spowodowało wydanie oczywiście nieprawidłowego orzeczenia (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 8 października 2015 r., IV CSK 189/15 nie publ. i przywołane tam orzecznictwo).

Oczywistą zasadność skargi kasacyjnej skarżący opiera na rażącym jego zdaniem naruszeniu art. 278 § 1 k.p.c. w zw. z art. 227 k.p.c., art. 382 k.p.c. oraz art. 13 § 2 k.p.c. przez przerzucenie na biegłych obowiązku dokonania ustaleń

faktycznych i wykładni prawa (w zakresie występowania w sprawie „stanu obawy” oraz wykazania, że oświadczenie z dnia 2.10.2015 r. wnioskodawczynie złożyła pod wpływem „groźby bezprawnej”) i w konsekwencji na bezkrytycznym oparciu się na ich stanowisku w tym zakresie przy wydawaniu rozstrzygnięcia. Ponadto, w ocenie uczestnika Sąd drugiej instancji dopuścił się naruszenia art. 88 § 2 k.c. przez przyjęcie, że o ustaniu stanu obawy decydują kryteria subiektywne, w sytuacji gdy stan obawy przejawia się w określonym nastawieniu psychicznym zagrożonego i w jego umyśle pojawia się strach przed ujemnymi konsekwencjami nie złożenia oświadczenia woli. Nie każdy subiektywnie odczuwany przez zagrożonego stan obawy jest prawnie znaczący. W ocenę jego wystąpienia włącza się bowiem element obiektywny w postaci ustawowego wymogu powagi groźby. Poza tym, w okolicznościach sprawy wnioskodawczynie nie dochowała rocznego terminu do skutecznego złożenia oświadczenia o uchyleniu się od skutków prawnych czynności prawnej.

Lektura uzasadnienia zaskarżonego postanowienia nie daje podstaw do podzielenia tezy skarżącego o oczywistej zasadności skargi kasacyjnej w rozumieniu przesłanki przyjęcia jej do rozpoznania. Nie jest tak, jak twierdzi skarżący, iż to biegli sędziowie dokonali ustaleń faktycznych i oceny prawnej roszczenia wnioskodawczynie. Sąd drugiej instancji dokonał oceny dowodu z opinii biegłych z uwzględnieniem także innych elementów stanu faktycznego implikowanych, m.in. sprawą karną o znęcanie się, sprawą rozwodową, w tym orzeczeniami zabezpieczającymi (na podstawie postanowienia pierwszo-instancyjnego uczestnik został zobowiązany do opuszczenia wspólnego z wnioskodawczynią miejsca zamieszkania i przez kilka miesięcy przebywał poza tym miejscem), a przede wszystkim konstytucją psychiczną wnioskodawczynie, w kontekście relacji małżeńskich z uczestnikiem.

Dowód z opinii biegłego sądowego, o którym stanowi art. 278 § 1 k.p.c. ma charakter szczególny, gdyż zasadniczo nie służy ustalaniu okoliczności faktycznych, lecz ich ocenie przez pryzmat wiadomości specjalnych. Do dokonywania wszelkich ustaleń w procesie powołany jest sąd, a nie biegły (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 stycznia 2015 r., V CSK 254/14, nie publ.). Strony powinny wykazywać fakty, z których wywodzą skutki prawne, a zadaniem biegłego jest naświetlenie

wyjaśnianych okoliczności z punktu widzenia wiadomości specjalnych przy uwzględnieniu zebranego w toku procesu i udostępnionego materiału dowodowego (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 lipca 1969 r., I CR 140/69, OSNCP 1970, nr 5, poz. 85).

Sąd Okręgowy uzupełnił podstawę faktyczną rozstrzygnięcia Sądu Rejonowego i w sposób wszechstronny ocenił materiał dowodowy zgromadzony w obu instancjach, czego odzwierciedleniem jest szczegółowe i treściwe uzasadnienie zaskarżonego postanowienia. W ten sposób Sąd drugiej instancji w pełni zrealizował funkcję judykacyjną sądu odwoławczego wyznaczoną art. 382 i art. 378 § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.

W obowiązującym modelu apelacji pełnej rola sądu drugiej instancji nie ogranicza się jedynie do samego aktu kontroli zaskarżonego rozstrzygnięcia, ale obejmuje także powinność merytorycznego rozpoznania sprawy. Celem postępowania apelacyjnego jest bowiem ponowne i wszechstronne merytoryczne rozpoznanie sprawy (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 27 kwietnia 2017 r., IV CZ 10/17, nie publ.). Merytoryczne rozpoznanie sprawy przez sąd drugiej instancji odbywa się przy zastosowaniu właściwych przepisów postępowania, tj. przepisów regulujących postępowanie apelacyjne, a gdy brak takich przepisów, przy zastosowaniu unormowań dotyczących postępowania przed sądem pierwszej instancji (art. 391 § 1 k.p.c.). Zgodnie z art. 382 k.p.c. sąd drugiej instancji orzeka na podstawie materiału zebranego w postępowaniu w pierwszej instancji oraz w postępowaniu apelacyjnym.

Zakres kognicji sądu drugiej instancji rozpoznającego sprawę na skutek apelacji, określony został w art. 378 k.p.c. Wykładnia jego treści dokonana została w uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 31 stycznia 2008 r., III CZP 49/07 (OSNC 2008, nr 6, poz. 55).

Wbrew również stanowisku skarżącego Sąd drugiej instancji nie przyjął, aby wnioskodawczyni nie dochowała rocznego zawitego terminu do uchylenia się od skutków złożonego oświadczenia woli. Jakkolwiek w pierwszym zdaniu ostatniego akapitu na s. 19 uzasadnienia zaskarżonego postanowienia (k. 1244) wkraść się pewien lapsus językowy, ale z dalszej części jasno wynika, że w tej materii podzielił

zarzuty apelacyjne wnioskodawczyni. Nadto, co najistotniejsze analiza Sądu odwoławczego w tym przedmiocie przebiegała dwutorowo, w tym w szczególności co do oceny jej oświadczenia z dnia 27 listopada 2017 r. o uchyleniu się od skutków prawnych oświadczenia woli skierowanego do uczestnika oraz skutków doręczenia tego oświadczenia na adres rodziców uczestnika i jego odbiór przez matkę uczestnika.

Z tych względów Sąd Najwyższy odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. O kosztach postępowania kasacyjnego orzeknie Sąd pierwszej instancji w postanowieniu końcowym (art. 108 zd. 1 k.p.c. w zw. z art. 318 § 2 k.p.c. i art. 13 § 2 k.p.c.), gdyż skarga kasacyjna dotyczyła postanowienia wstępnego rozstrzygającego spór o własność (art. 567 § 3 k.p.c. w zw. z art. 688 k.p.c. i art. 685 k.p.c.).

jw